

Velkommen Mr. Chance

Ib Monty analyserer Hal Ashbys blændende satire med Peter Sellers i karrierens bedste rolle

Det var Peter Sellers, der fik ideen til at filmatisere Jerzy Kosinskis lille roman »Being There«, der udkom i 1971, naturligvis med sig selv i hovedrollen som gartneren Chance, og det kan man godt forstå. Peter Sellers, der opfatter sig selv som karakterskuespiller, øjnede her muligheden for at komme ud af det rollefag som komiker, han efterhånden var blevet låst fast i.

I publikums øjne er Sellers i højere grad komikeren end karakterskuespilleren. Men som komiker har han aldrig fået en placering på linie med de store, Chaplin, Keaton, Jerry Lewis, Woody Allen. Det skyldes naturligvis, at han ikke som disse er en komiker med sit eget syn på verden. Han har hverken skrevet eller instrueret. Men man kan end ikke side stille ham med f.eks. Bob Hope, der heller ikke har skrevet eller instrueret sine film, men som alligevel fik sin egen helt markante profil som komisk skuespiller, og som stort set fastholdt den samme figur i alle sine film.

Som komisk skuespiller har Sellers altid på en gang været meget alsidig og meget ensidig. Hans absolutte force er imitationen og parodien. Sellers er således en mester i den verbale parodi. Der er ikke den afart af engelske accenter, som Sellers ikke har forlystet os med. Men dette imitative, kamæleonagtige i hans psyke som skuespiller har også medvirket til at udslette hans egen personlighed.

Det er naturligvis et evigt problem for skuespilleren, at han eller hun er uden nogen form for selvstændighed, et spejl, et menneske, der går ud og ind af roller, men som ikke kan finde rollen som sig selv. I Sellers' tilfælde er dette skuespillerens evige problem blevet markant i ekstrem grad. Men da Sellers næppe er uintelligent er han i det mindste klar over det.

Det fremgik således af et glimrende »Time«-portræt af Sellers fornylig, at han var manden uden identitet, manden, der kun levede, hår han spillede, og som var fortabt uden for rollerne, hvilket giver noget af en forklaring på hans konfuse og kaotiske privatliv. Det var således betegnende, at han under interviewet til artiklen ustandseligt faldt ind i at tale med tysk accent, med indisk accent etc. Vil den rigtige Peter Sellers venligst rejse sig op, ville være en opfordring, som det formentlig ville være ham umulig at efterkomme. Rollen som Chance har derfor for Sellers været mere end muligheden for at fejre en triumf i biograferne. Han har følt, at der var en gemyt-

Peter Sellers og Melvyn Douglas i »Velkommen, Mr. Chance«

ternes overensstemmelse mellem ham selv og Kosinskis mand uden egenskaber.

Men det er også forståeligt, at Kosinski vægrede sig længe med at omplante »Being There« til film, og det er højst forståeligt, at han selv ønskede at skrive manuskriptet. Den lille, tætte og koncentrerede, satiriske roman er i sin stil, med sin blanding af det realistiske og det symbolsk-allegoriske et litterært produkt, som ved en omplantning til film let kunne blive en klæg og utroværdig budskabsfilm. Heldigvis er resultatet meget lykkeligt.

Det er ikke de store ændringer, Kosinski har foretaget fra bog til filmmanuskript. Loka-

liteten er ændret fra New York til Washington, hvilket ikke blot er praktisk, men også logisk, da det ikke mindst er Chances indvirkning på Capitol Hill-miljøet, der er væsentlig.

Men i film som i bog er Chance gartner i huset hos en gammel herre, der har sørget for ham, så længe han kan mindes. Og Chance gør nøjagtigt, hvad der pålægges ham, thi ellers ville han, som den gamle herre har sagt, blive »sent to a special home for the insane, where he would be locked in a cell and forgotten«. I bogen gøres det således straks mere tydeligt for læseren end det i filmen gøres for tilskueren, at Chance er idiot. I filmen er det bevidst gjort mere utydeligt, om Chance er blevet idiot af at være TV-narkoman eller omvendt. Det TV, som han ser er naturligvis trukket stærkere frem i filmen, hvor man visuelt

kan anskueliggøre den åndelige føde, han ernærer sig af. Men når analfabeten Chance ser TV er det ikke for at se TV-udsendelser. Han er den parodiske inkarnation af TV-kiggeren, mennesket, der ikke ser noget i TV, men som ser TV. Det er så at sige TV *an sich*, der giver Chances ensformige liv en vis absurd mening. Det er virkeligheden, eller fragmenter af den, som Chance oplever via skærmen og »by changing the channel he could change himself«.

Da den gamle herre dør, og Chance må forlade huset, sendes han derfor ud i verden som en anden Kaspar Hauser, og man tilgiver

gerne filmen, at den falder for fristelsen til som musikalsk illustration at anvende Richard Strauss' efterhånden noget overudnyttede Zarathustra-klange. For Chance er situationen i egentligste forstand »The Dawn of Man«.

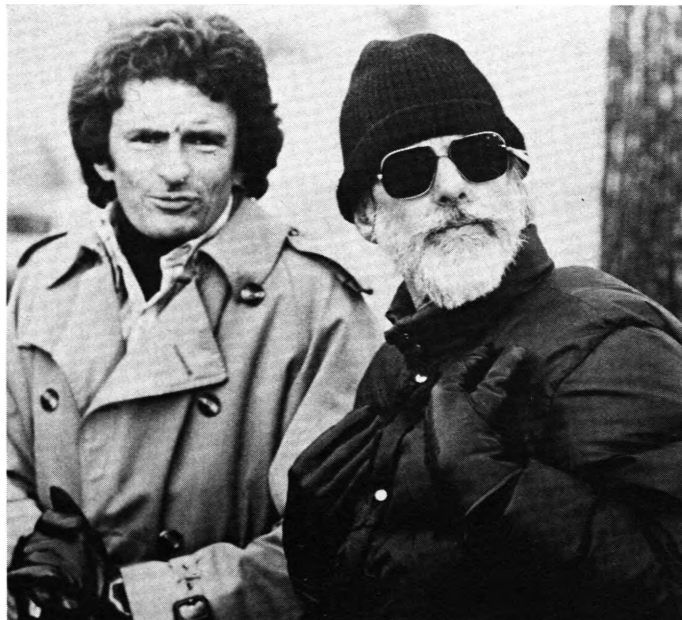
Chances første egentlige fysiske kontakt med den ny verden er konfrontationen med de unge, sorte bøller. Scenen findes ikke i bogen, men tjener i filmen fint til at belyse Chances opfattelse (som han har fra TV) af en vis orden i tilværelsen. De sorte opfatter han som et særligt broderskab, og han kan ikke tænke sig andet end at den sorte læge, som han senere møder i Rands sygeværrelse må kende den person, som de unge bøller leder efter. Den samme overbevisning om, at sorte og hvide er to adskilte grupper i samfundet, finder man hos tjenestepigen Louise, da hun ser Chance på TV og over for sine racefæller kommenterer, at i modsætning til de sorte kan enhver hvid idiot blive til noget. En scene, der heller ikke findes i bogen.

Chances egentlige mission indledes, da han ved et held i uheld træffer mrs. Rand, og introduceres i mangemillionærens miljø. Her sætter satiren for alvor ind. Chance er naturligvis som figur den trokyldige, men han bruges ikke i bog og film som f.eks. den voltaire'ske naive, der skal undre sig over verdens dårskaber. Chance, eller Chauncey Gardiner, som han nu er blevet til, er snarere et reflekterende spejl for sine omgivelser.

Denne tidligere gartner er selv noget af en grøntsag, i forskellige betydninger. Som planterne indordner han sig under de vækstbetingelser, der gives ham. Efter at have imiteret TV, begynder han nu at imitere virkeligheden. Han hilser præsidenten på samme måde som Benjamin Rand gør det, og han siger farvel til ham på samme måde. Og det er præsidenten, som Jack Warden spiller med mesterlig ironi, der har svaret ved at finde en grimasse, der kan passe. Herefter stiger Chauncey Gardiners stjerne støt. Hans banale udsagn om årstidernes skiften får en kryptisk karakter, fordi omgivelserne ser det i ham, som de higer efter at se. Chauncey bliver svaret på det politiske Amerikas higen efter enkle løsninger. Han er den guru, komplet ubelastet af en fortid, som man drømmer om, og vejen til det højeste embede står ham åben.

Satiren i filmen er ikke til at tage fejl af, og den folder sig smukt ud i ambassadescenen. Verden vil bedrages og det er ikke så svært at bedrage den, men det fine i filmen er, at satiren kombineres med en ganske køn solidaritet med de mennesker, der bliver bedraget. Mr. Rand spiller en større rolle i filmen end i bogen, og Melvyn Douglas' spil i rollen løfter skikkelsen ud over den enstrengede kapitalist-satire. Måske er mr. Rand inderst inde klar over, at Chauncey ikke er den, som han tror, men i det mindste er han en mulighed i en forrykt verden.

Men det er ikke blot i den politiske verden, at Chauncey bliver svaret på alle bønner. Også som mand bliver dette identitetsløse menneske en stimulan. Både mrs. Rand og den homoseksuelle i ambassaden søger løsningen på egne seksuelle frustrationer og muligheden for erotiske 'kicks' hos Chauncey. Begge scener er med rimelighed mere blufærdige i filmen end i bogen.

Hal Ashby og forfatteren Jerzy Kosinski (t.v.), der har skrevet manuskript efter sin egen roman

En væsentlig forskel er der mellem bog og film. Lægen, der i filmen gennemskuer Chauncey, findes ikke i romanen, eller i hvert fald kun nævnt. Når Kosinski i sin bog ikke lader nogen komme på sporet af Chauncey, men gør det i filmen, kan det have to årsager. Den mest nærliggende er naturligvis, at lægens efterforskning af Chaunceys fortid giver filmen en vis elementær spænding, som måske er nødvendig, hvis man også vil appellere til det store publikum. Det er simpelthen et dramatisk fif at lade os svæve i uvished med hensyn til om Chauncey bliver afsløret. Men tilføjelsen kan også have det rimelige formål, at det i filmen, hvor Chauncey er anbragt i en konkret, realistisk skildret virkelighed ville være mindre plausibelt, hvis ikke der blot var en, som havde et andet syn på den mystiske gartner. Lægen bliver derfor en slags repræsentant for os, publikum, der jo kender sammenhængen.

I sin iscenesættelse har Hal Ashby sørget for at etablere troværdige miljøer omkring Chauncey, og første gang, man ser filmen fungerer Ashbys iscenesættelse så umærkeligt diskret, at man især hefter sig ved personerne og det eminent samstemte ensemble-spil. Anden gang jeg så filmen, fik jeg i højere grad anledning til at beundre alt det, der omgiver personerne. Man bemærker, hvorledes alt i filmen er vævet sammen i et mønster, fuld af signifikante detaljer. Nogen har indvendt, at filmen er for lang, og det er måske en relevant indvending, hvis man drager direkte sammenligning med bogen. Men i filmen har Kosinski og Ashby føjet en del træk til, som ikke findes i romanen (enkelte er nævnt) og som bevirker, at bog og film i høj grad bliver selvstændige værker. Hvor romanen i højere grad er koncentreret om et dominerende tema, kaster filmen en lang række sidelys ind over miljø og karakterer, og i det mindste jeg ville meget nødig have undværet en eneste scene i filmen.

Om Peter Sellers talte vi først. Og om Peter Sellers skal naturligvis også de sidste ord lyde. Thi hvor intelligent filmen end er skrevet, og hvor lydhardt den end er iscenesat, er det Sellers, der farver den med sit tyste, under-

fundige spil. Det er Sellers, der med sin fabelagtigt kontrollerede præstation, får os til at acceptere satiren og får filmen til at holde sig inden for realismens grænser. Sellers har på paradoksal vis skabt en personlighed ud af denne saligt smilende upersonlighed. Han har tydeligvis investeret ikke så lidt af den rigtige Peter Sellers i Chauncey, og han må have oplevet ikke blot en triumf, men også en dyb tilfredsstillelse i denne rolle, en tilfredsstillelse, der er mere værd end de trofæer og priser, man i øvrigt så urimeligt hidtil har snydt ham for.

VELKOMMEN, MR. CHANCE

Being There. USA 1979. **P-selskab:** Northstar International Productions-Lorimar. **Ex-P:** Jack Schwartzman. **P:** Andrew Braunsberg. **As-P/P-leder:** Charles Mulvehill. **Instr:** Hal Ashby. **Instr-ass:** David S. Hamburger, Toby Lovallo. **Manus:** Jerzy Kosinski. **Efter:** Egen roman. **Foto:** Caleb Deschanel. **Kamera:** Nick McLain/**Ass:** Craig Denault, Ken Nishino. **Farve:** Technicolor. **Klip:** Don Zimmerman. **P-tegn:** Michael Haller. **Ark:** James Schoppe. **Dekor:** Robert Benton. **Rekvis:** Ray Mercer. **Kost:** May Routh. **Garderobe:** Anthony Faso, Richard Mahoney, Suzanne Grace. **Musik:** Johnny Mandel. **Tone:** Jeff Wexler. **Frisurer:** Vivienne Walker. **Ma-keup:** Charles Schram, Frank Westmore. **Medv:** Peter Sellers (Chance), Shirley MacLaine (Eve Rand), Jack Warden (Præsidenten), Melvyn Douglas (Rand), Richard Dysart (Dr. Allenby), Sam Weisman (Colson), Arthur Rosenberg (Morton Hull), Gwen Humble (TV gæst), Fredric Lehne (Page), Jerome Hellman (Gary Burns), Ned Wilson (Honeycutt), Alice Hirson (Præsidentens hustru), James Noble (Kaufman), Richard Seff (Dudley), Ruth Ataway (Louise), Arthur Grundy (Arthur), Villa Mae P. Barkley (Teresa), Nell P. Leaman (Constance), Henry B. Dawkins (Billings), Richard Basehart (Skrapinov), William Larsen (Lyman Stuart), John Harkins (Courtney), Fran Brill (Sally Hayes), Elya Baskin (Karpotov), Mitch Kreindel (Dennis Watson), Laurie Jefferson (TV journalist), Katherine DeHette (Kinney), Than Wyenn (Ambassadør Gaufridi), Paul Marin (3. journalist), Sandy Ward (Senator Slipshod), Dana Hansen (Mrs. Slipshod), Janet Meshad (2. journalist), Hanna Mertelendy (Skrapinovs kone), Richard McKenzie (Ron Stiegler), Melendy Britt (Sophie). **Længde:** 130 min. **Udi:** ASA-Panorama. **Prem:** 26.5.80 - Palads + Palladium + Scala (Århus) + Scala (Aalborg) + Fønix (Odense). Indspilningen startet 15.1.79 med eksteriorscener i Los Angeles, Washington D. C. og Asheville, North Carolina.

Peter Sellers (1925-80)

Omstændige anmeldelse er skrevet før Peter Sellers døde den 24. juli, 54 år gammel. Hvor trist, at karakteristikken af ham bør ændres til datid og at anmeldelsen er blevet et stykke af en nekrolog. Her nogle visuelle højdepunkter fra Sellers' karriere. I.M.

Øverst »Plyds og papegøjer«, t.v. »Peter Sellers i dur og mol«, derunder »Den lyserøde panter« og »Velkommen, Mr. Chance«, og derover Sellers i sine tre roller i »Dr. Strangelove«

